

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Ι Δ Ε Ε Σ • Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α • Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ε Σ

Εγκλημα χωρίς τιμωρία;

Εχουμε συνθίσει να λέμε ότι η διαφθορά είναι συστατικό στοιχείο του δημόσιου βίου. Εστω και χωρίς καμία υπόνοια για συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις, το κοινό αίσθημα είναι

ότι «αυτοί τα έφαγαν». Μια αίσθηση που δηλητηριάζει μονίμως την πολιτική, μπλοκάρει κάθε φιλότιμη προσπάθεια του ανώνυμου κρατικού λειτουργού να δουλέψει με φιλότιμο και

συνέπεια και δημιουργεί άλλοθι στους πολίτες να παραβούν και αυτοί τον νόμο, αφού «όλοι τα ίδια κάνουν». Μπορεί να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος; Δύσκολο και πολυσύνθετο

ερώτημα και ακόμη πιο δύσκολη η απάντησή του με πολιτικούς και όχι ηθικούς όρους. Αλλά φαύλος καταλήγει ένας κύκλος που κανείς δεν παίρνει την απόφαση να τον σπάσει.

ΤΟΥ Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ

Στη χώρα των βατράχων

Κάλπη στη Βουλή για τη σύσταση Προανακριτικής Επιτροπής για διερεύνηση των ευθυνών πολιτικών προσώπων

Από την πολιτική ανηθικότητα της κυβέρνησης Κωλέτη του 1844, «το πάθος των τρικουπικών προς πλουτισμόν», το «Κάτω οι κλέφτες» των εκλογών του 1932-33 (παράτιθενται από Α. Λάσκαρη, διδ. διατριβή, Πάντειο) μέχρι το σημερινό «φέρτε πίσω τα κλεμμένα», τα ίδια θέματα, οι ίδιοι ένοχοι και το ίδιο αίτημα τιμωρίας επιστρέφουν με επιμονή στη νεοελληνική επικαιρότητα. Ο κύκλος της πολιτικής διαφθοράς και της κρατικής αναποτελεσματικότητας συντηρείται στην Ελλάδα περισσότερο από 170 χρόνια.

1. Σε έναν φαύλο κύκλο μακράς διάρκειας ελάχιστη σημασία έχει το «τις πρώτος φταίει», ποια είναι δηλαδή η ιδρυτική αιτία του κακού. Είναι η ανθρωπολογική και η πολιτισμική συνθήκη (ο «καθυστερημένος» λαός) που ωθούν την πολιτική τάξη και τη διοίκηση στην ευνοκρατία και στην παράβαση καθήκοντος ή είναι η πολιτική εξουσία που εκμαυλίζει την κοινωνία; Στους κύκλους μακράς διάρκειας, τα αίτια μετατρέπονται αενάως σε αποτελέσματα και τα αποτελέσματα σε αίτια. Αρα, σημασία έχει μόνο η τελική αλυσίδα συνεπειών, με δύο κρίσιμες συνιστώσες:

α) Σταδιακός αξιακός εκπεσμός και διαταξική διάχυση της διαφθοράς.

β) Σταδιακή επίταση – μέχρι παράλυσης – της αναποτελεσματικότητας της κρατικής δράσης.

Η αναποτελεσματικότητα, ακριβώς επειδή υπονομεύει τη διευθυντική, την οικονομική-δημοσιονομική και την στρατιωτική ικανότητα του κράτους, αποτελεί με διαφορά την πιο επικίνδυνη των επικίνδυνων συνεπειών.

2. Πώς σταματάει αυτό; Σε έναν φαύλο κύκλο μακράς διάρκειας ελάχιστη σημασία έχει το αν οι περισσότεροι, ή και όλοι, συμφωνούν ότι ο κύκλος του κακού πρέπει να «σπάσει». Στην πραγματικότητα, αν οι περισσότεροι συμφωνούν, αυτό είναι ισχυρή ένδειξη για το αντίθετο, ότι δηλαδή το «κακό» θα συνεχιστεί. Οσο περισσότεροι στρέφονται ενάντια στη διαφθορά τόσο

πιο δύσκολο ο κύκλος θα σπάσει, διότι τόσο περισσότεροι είναι αυτοί που έχουν συμμετάσχει σε αυτόν (ως θύτες, ως θύματα ή και τα δύο) και, άρα, τόσο πιο βαθιά είναι ριζωμένος ο κύκλος. Το παράδοξο είναι παλιό και γνωστό. Ας δούμε το παράδειγμα της αξιοκρατίας. Σε χώρες ή θεσμούς χωρίς αξιοκρατία, «όλοι» δηλώνουν υπέρμαχοί της. Μα αφού όλοι είναι υπέρ της αξιοκρατίας, πώς γίνεται να μην υπάρχει αξιοκρατία; Στην πραγματικότητα, η διαδεδομένη ισχυρή πεποίθηση ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία ανατροφοδοτεί το έλλειμά της, διότι ακόμη και οι πιο ικανοί και πιο αξιόκράτες, φοβούμενοι την εγγενή δύναμη του συστήματος, δηλαδή την παντοδυναμία των αναξιοκρατών, λειτουργούν προληπτικά: συμπεριφέρονται συχνά και οι ίδιοι χωρίς κανόνες, δηλαδή «αναξιοκρατικά» – με σκοπό να προστατεύσουν τον ρόλο που δικαιούνται ή τις αξιοκρατικές ιδέες που τω όντι υπηρετούν.

3. Πώς «σπάει», συνεπώς, αυτός ο πανίσχυρος σχιζοφρενικός κύκλος; Μόνο από πάνω. Μόνο από την πολιτι-

κή εξουσία. Μόνο με τη βολонταριστική δράση των πολιτικών ηγεσιών και, ως συνέχειά της, μόνο με την «τρομερή» δύναμη του κράτους. Γιατί το κράτος, ακόμη και το σημερινό ελληνικό αναποτελεσματικό κράτος, κατέχει ισχύ συντριπτικά ανώτερη των ιδιωτών. Αρκεί να την χρησιμοποιήσει. Αρκεί δηλαδή να πάει κόντρα στις επικρατούσες ιδεολογίες, είτε συντεχνιακές είτε

φιλελεύθερες, οι οποίες βολεύονται με τη διαιώνιση ενός ασθενικού και «αστρατηγικού» κράτους.

4. Η πολιτική διαφθορά και η κρατική αναποτελεσματικότητα δεν είναι φαινόμενα ταξικά ουδέτερα. Δεν επωφελούνται όλοι («μαζί τα φάγαμε»), ούτε στον ίδιο βαθμό. Από την ένδεια του κράτους και τις ανεπάρκειες της «φαινομένης υπαλληλίας» θίγονται προπάντων όσοι εξαρτώνται περισσότερο από δημόσιους πόρους: οι οργανισμοί δημοσίου συμφέροντος (νοσοκομεία, ασφαλιστικά ταμεία, πανεπιστήμια κτλ.), οι φτωχότερες κοινωνικές ομάδες και οι αυτσοάντεροι.

5. Στο νοσηρό αυτό πλαίσιο, η περίφημη «τιμωρία», το να μπουν, για παράδειγμα, κάποιος στη φυλακή, ικανοποιεί το δημόσιο αίσθημα, όχι όμως το δημόσιο συμφέρον. Δεν μπορείς να πάρεις πίσω τα «κλεμμένα», γιατί δεν μπορείς να «τρέξεις» ανάποδα το νήμα της πολιτικής και οικονομικής ιστορίας και να αναιρέσεις τις επιπτώσεις της (διαχρονικής) φοροδιαφυγής, της (διαχρονικής) ευνοκρατίας ή της (διαχρονικής) σπατάλης. Το εγκλημα επί

■
Οσο περισσότεροι
στρέφονται ενάντια
στη διαφθορά τόσο πιο
δύσκολο ο κύκλος
του κακού θα σπάσει, διότι
τόσο περισσότεροι
είναι αυτοί που έχουν
συμμετάσχει σε αυτόν

του κράτους είναι, εν τέλει, ένα έγκλημα χωρίς τιμωρία. Όσοι έφαγαν έφαγαν, όσοι έχασαν έχασαν. Το αποτέλεσμα είναι τελικό και αμετάκλητο. Και τα κορόιδα είναι αμετακλίτως κορόιδα.

6. Υπάρχουν «κλειδιά» για το παρόν και το μέλλον; Η στρατηγική για το χρέος (δηλαδή το μνημόνιο) όχι μόνον υπονομεύει, ελλείψει πόρων, τη στρατηγική μεταρρύθμισης του κράτους, αλλά και την περιορίζει, λόγω του δημοσιονομικού τραύματος, στο αναγκαίο αλλά ανεπαρκές «ποτέ ξανά». Το ζητούμενο όμως σήμερα για το ελληνικό κράτος – και για κάθε κράτος – είναι πιο φιλόδοξο και μοντέρνο από την αποκατάσταση του ορθολογισμού και της αποτελεσματικότητας της διοίκησης.

7. Χωρίς μια στρατηγική μείωσης της «δομικής εξάρτησης» του κράτους (και της κοινωνίας) από τις αγορές, χωρίς τη διεύρυνση της οικονομικής περιμέτρου δράσης και της ικανότητας κοινωνικής και προνοιακής καινοτομίας των δημόσιων αρχών, η επιβεβλημένη μάχη για την αναμόρφωση της διοίκησης κινδυνεύει να είναι μάχη καθυστερημένης οπισθοφυλακής. Το ότι τα σημερινά διακυβεύματα περί κρατικής οργάνωσης δεν διαφέρουν πολύ από τα αντίστοιχα της βαυαροκρατίας και των περιόδων Τρικούπη και Ελ. Βενιζέλου αποτελεί καμπανάκι αναχρονισμού, ένδειξη ενός κλειστού μεταρρυθμιστικού ορίζοντα.

Συνοψίζοντας, τα έθνη που «κινούνται γρήγορα» είναι εκείνα που επιλύουν ταυτόχρονα τα προβλήματα του προηγούμενου ιστορικού κύκλου και εκείνα του επόμενου. Χωρίς την ταυτόχρονη επίλυση, θα παραμείνουμε, όπως έγραφε ο σατιρικός του 19ου αιώνα (παράτιθεται από Λ. Λούβη), περικλεισμένοι στη μικρή μας λίμνη, χωρίς έξοδο στη θάλασσα, «κοάζοντες βάτραχοι εις το τέλμα τους».

Ο κ. Γεράσιμος Μοσχονάς είναι αναπληρωτής καθηγητής Συγκριτικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Σκέψου πράσινα!

Χρηματοδότηση για εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων σε κατοικίες.

Εξασφαλίστε ένα σταθερό ετήσιο έσοδο από τη ΔΕΗ, που μπορεί να φτάσει τα 7.500€*. Η Τράπεζα Πειραιώς, πρωτοπόρος στο Green Banking, σας καθοδηγεί βήμα βήμα, χρηματοδοτώντας με **προνομιακούς όρους** έως και το 100% της επένδυσης, με:

- Green Καταναλωτικό
- Green Επισκευαστικό

*Εφόσον επιλέξετε ένα σύστημα 10 κιλοβάτ (kW) και με παραγωγή 1364 kWh ανά kW ετησίως.

18 28 38 www.piraeusbank.gr

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΓΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΦΩΤΟΒΟΛΤΑΪΚΩΝ

Σκέφτηκες ποτέ ότι
η πιο λαμπρή
επένδυση είναι ο ήλιος;

ΤΟΥ Π. Κ. ΣΟΥΡΙΑΔΙΣ

Ασυλία, ανομία και το δικαίο της μπουλντόζας

Η σημερινή δύσκολη καμπί στην οποία βρίσκεται η χώρα μας οφείλεται, πέρα από δομές και ιστορικές συγκυρίες, σε πράξεις και συμπεριφορές συγκεκριμένων προσώπων: πολιτικών σε υπεύθυνες θέσεις που παρέβησαν το καθήκον τους και ενίστη και τον νόμο, αλλά και αποσιώπησαν σοβαρά προβλήματα και παρέλειψαν να λάβουν εγκαίρως τα αναγκαία μέτρα· δημόσιων λειτουργών και προμηθευτών που μέσω πλαστών τιμολογίων κατάκλεβαν το Δημόσιο· επαγγελματιών που απέκρυπταν τα εισοδήματά τους και απέφευγαν προκλητικά να πληρώνουν φόρους· καταπατητών δημόσιας γης· εμπρηστών που κατέκαιαν δασικές εκτάσεις για να τις μετατρέψουν σε οικόπεδα-«φιλέτα»· σκοτεινών εγκληματικών στοιχείων που πυρπολούσαν κεντρικά σημεία των πόλεων και προκαλούσαν ανυπολόγιστες ζημιές στην οικονομία· αργόμισθων που, εκτός του ότι είχαν διοριστεί σε θέσεις κατά παράκαμψη κάθε νόμιμης και αξιολογικής διαδικασίας, πληρώνονταν από τον δημόσιο κορβανά χωρίς να προσφέρουν το παραμικρό, και τόσων άλλων.

Η κοινή γνώμη δίκαια αγανακτεί για τις περιπτώσεις αυτές και απαιτεί την παραδειγματική τιμώρηση των ενόχων. Διάχυτη είναι η αίσθηση ότι οι διαφόρων ειδών ασυλίες πρέπει να σταματήσουν. Πρώτη απ' όλες, η επίσημη ασυλία υπουργών και βουλευτών, ρύθμιση-ντροπή που έχει μάλιστα περιβληθεί με την περιωπή συνταγματικής διάταξης, και για την οποία κοινό αίτημα είναι ότι πρέπει να βρεθεί τρόπος να παρακαμφθεί ώσπου να αναθεωρηθεί το Σύνταγμα. Πέρα από έναν μικρό αριθμό διώξεων που γίνονται με αποκλειστικά πο-

λιτικά κίνητρα και αφορούν πολιτικές ενέργειες ή και έκφραση γνώμης, η ασυλία αυτή δεν είναι τίποτε άλλο παρά ωμή ατιμωρησία που οι νομοθετούντες έχουν απλόχερα προσφέρει στον εαυτό τους.

Υπάρχουν όμως και ανεπίσημες ασυλίες, πολλές από τις οποίες συνεπάγονται επίσης ατιμωρησίες· και πολυάριθμοι είναι αυτοί που τις διεκδικούν για τον εαυτό τους ή πάντως τις ανέχονται για ορισμένες κατηγορίες προσώπων. Οι ασυλίες αυτές είναι πολλών ειδών. Ασυλία διεκδικεί, για παράδειγμα, το κόμμα που αρνείται τον νόμιμο έλεγχο των οικονομικών του, ενώ τον ζητεί επίμονα για όλα τα άλλα. Ασυλία, που συνοδεύεται και από ατιμωρησία, ανέχονται πολλοί από εμάς να υπάρχει υπέρ των πολιτικών που κατά παρέκκλιση κάθε νομότης διαδικασίας διόρισαν στο Δημόσιο «τα δικά μας παιδιά», ή που με σκανδαλώδεις νόμους ευνόησαν την ποδοσφαιρική ομάδα που υποστηρίζουμε· ή πάλι αισθανόμαστε ότι προσήκει επιείκεια υπέρ καταχραστών που δεν έβα-

■
**Η νομιμότητα
 δεν λύνει από μόνη της**

**όλα τα προβλήματα,
 αλλά καμία λύση
 δεν νοείται χωρίς αυτήν.**

■
**Η νομιμότητα
 είναι αναπόσπαστο
 στοιχείο της δημοκρατίας,**

**η ανομία είναι
 ασυμβίβαστη με
 τους δημοκρατικούς
 θεσμούς**

λαν τα χρήματα στην τσέπη τους αλλά «μόνο» στα ταμεία της ομάδας.

Συχνό φαινόμενο είναι εξάλλου στη χώρα μας και το ακόλουθο: διάφορες ρυθμίσεις της εκάστοτε νόμιμα εκλεγμένης κυβέρνησης, σχεδιαζόμενες ή ευρισκόμενες ήδη σε ισχύ, κρίνονται αυτοδίκαια επαχθείς από ορισμένα πρόσωπα ή κοινωνικές ομάδες, με συνέπεια όσοι θεωρούν ότι τίγονται να εφορμούν ακάθεκτοι, με μπουλντόζες ή πάντως με ακραία συνθήματα κατά των θεσμών, πλήττοντας δικαίους και αδίκους και παραβαίνοντας κραυγαλέα τον νόμο, ταυτόχρονα όμως διεκδικώντας ασυλία και ατιμωρησία, εξ ονόματος μάλιστα μιας «υψηλότερης» δικαιοσύνης που δήθεν νομιμοποιεί την αυτοδικία. Στις αντιδράσεις τους αυτές βρίσκουν συχνά ηθικούς υποστηρικτές πρόσωπα της δημόσιας ζωής, που έχουν επί χρόνια αποκομίσει σημαντικότητα προσωπικά οφέλη από τη συμμετοχή τους σ' αυτήν αλλά και από την ομαλή λειτουργία των θεσμών και θεωρούν ότι διαθέτουν την ασυλία να προτρέπουν

εκ του ασφαλούς τους πολίτες σε ανυπακοή. Αποσιωπούν βέβαια ότι η λεγόμενη πολιτική ανυπακοή, ως μορφή θεμιτής διαμαρτυρίας, πρέπει να συνοδεύεται από αποδοχή των κυρώσεων του νόμου.

Πώς μπορούμε όμως ταυτόχρονα να αγανακτούμε για τις ατιμωρησίες της πρώτης κατηγορίας και, τουλάχιστον κάποιος από εμάς, να θεωρούμε ανεκτές εκείνες της δεύτερης; Είναι δυνατή μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις δύο; Η απάντηση είναι κατηγορηματικά «όχι». Και ο λόγος είναι απλός: η νομιμότητα δεν είναι κατ'επιλογήν, είναι μία και αδιαίρετη. Όσο και αν αληθεύει ότι η νομιμότητα δεν λύνει από μόνη της όλα τα προβλήματα, άλλο τόσο αληθεύει ότι καμία λύση δεν νοείται χωρίς νομιμότητα. Η νομιμότητα είναι αναπόσπαστο στοιχείο της δημοκρατίας, η ανομία είναι ασυμβίβαστη με τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Στη χώρα μας συνθηζόμαστε να βλέπουμε την πολιτική εξουσία σαν κάτι ξένο από εμάς και τους νόμους μας σαν αποφάσεις κάποιων «εκεί πάνω», στη διαμόρφωση των οποίων δεν συμβάλαμε δήθεν και εμείς, έτσι ώστε η εφαρμογή τους να είναι για εμάς σχεδόν προαιρετική. Η δημοκρατία μας δεν λειτουργεί ασφαλώς χωρίς προβλήματα. Ενα βασικό όμως από αυτά, και επ' ουδενί μέρος της λύσης, είναι και η συμβολή στην ανομία, έστω και με μόνη την ανοχή και αδιαφορία απέναντί της. Οποιοσ δεν τηρεί τους νόμους, δεν χλευάζει τους «κρατούντες», αδικεί όλους τους άλλους συμπολίτες του. Ακόμη και εκεί που δεν τους κλέβει, όπως ο φοροφυγάς, χρήματα, τους κλέβει σεβασμό και αξιοπρέπεια.

Ο κ. Παύλος Κ. Σουρλιάδης είναι καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ατιμωρησία και ψυχολογία του όχλου

ΤΗΣ ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ

Εμβληματικές φιγούρες μιας κουλτούρας ανομίας και ατιμωρησίας, οι υποθέσεις «Βατοπαίδι» και «Siemens» τις τελευταίες ημέρες τροφοδότησαν ξανά το κοινό συναίσθημα του θυμού και της οργής.

«Παραγεγραμμένο» το σκάνδαλο του Βατοπαϊδίου, ενώ για τη Siemens τα δύο μεγάλα κόμματα συνέχιζαν ως την τελευταία στιγμή τις διαπραγματεύσεις για το ποιους θα παραπέμψουν. Αν και όσο ισχύει το άρθρο 68 του Συντάγματος που κατοχυρώνει την ασυλία των υπουργών το αίτημα της «ατιμωρίας» ακυρώνεται στην πράξη. Η Υβρις μένει δίχως την αναγκαία Κάθαρση.

Η αναζωπύρωση συμπεριφορών όχλου είναι μια σοβαρή παρενέργεια της κατάστασης αυτής.

Η «Ψυχολογία των μαζών», το κλασικό έργο που ο γιατρός και κοινωνικός αναλυτής Γκυστάβ Λε Μπων έγραψε στα τέλη του 19ου αιώνα, είναι όσο ποτέ επίκαιρο. Ο όχλος χαρίζει στο άτομο το αίσθημα μιας ακατανίκητης δύναμης. Ο μετέχων σε όχλο αποκτά μια συλλογική ψυχή που υπόκειται στον νόμο της νοητικής ενότητας ενός δρώ-

ντος πλήθους. Η ανωνυμία μέσα στον όχλο και η διάχυση της ατομικής ευθύνης ελευθερώνουν ένστικτα που αν ήταν μόνο του το άτομο θα λογόκρινε. Χάνοντας την κρίση και τη βούλησή του περιέρχεται σε μια ειδική κατάσταση υποβολής, θυμίζοντας τη σαγήνη που ασκεί ο υπνωτιστής στον υπνωτισμένο.

Το άτομο μέσα στον όχλο μεταμορφώνεται σε ένα εύπιστο, ευμετάβλητο, παρορμητικό πλάσμα, ικανό για κάθε ακρότητα, έχοντας θυσιάσει τα όποια οφέλη του ορθού λόγου. Σε κλάσματα δευτερολέπτου η συμπάθεια γίνεται λατρεία και η ανπαθία μίσος.

Ο όχλος επιτρέπει την είσοδο στη βαρβαρότητα.

Ας μη γελιόμαστε όμως: Τη βαρβαρότητα αυτή, με άλλες μορφές, εξέθρεψε το ίδιο το κρατούν σύστημα. Ας αναλογισθούμε τις αβυσσολάες ανισότητες που άφησε να αναπτυχθούν στους κόλπους του. Μια κοινωνία ανάληψη που απαθής μέρα τη μέρα έβλεπε το κράτος δικαίου να αποδυναμώνεται δίχως κανένα ανταντακλαστικό περιφρούρησης πολυτίμων κοινωνικών αγαθών, όπως η αλληλεγγύη, η αιδεσιμότητα, η προστασία του αδυνάτου. Αγαθά που βαθμιαία θρυμματίστηκαν

■
**Η ποινή είναι απαραίτητη
 για να μπορέσει να υπάρξει
 κοινωνική συμβίωση.
 Όσο η ποινή αυτή μένει
 στον αέρα τόσο η βία
 του όχλου θα αυξάνεται**

ως την πλήρη εξαφάνισή τους, αφήνοντας μια χώρα έρμαιο στη βαρβαρότητα των αγορών αλλά και του εαυτού της. Ο άκρατος ατομικισμός και καταναλωτισμός κακοποίησαν την ίδια την υπόθεση της σκέψης και του πολιτισμού.

Το έγκλημα, σύμφωνα με τους εγκληματολόγους, συνιστά παραβίαση στοιχειωδών συναισθημάτων φιλαλληλίας μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, σε μια συγκεκριμένη εποχή, απαραίτητων για την κοινωνική συμβίωση. Η παραβίαση αυτή, θυμίζει ο Ντυρκχάιμ, «αποτελεί προσβολή των ισχυρών συναισθημάτων της συλλογικής συνείδησης και διεγείρει μια μαζική αντί-

δραση αποδοκιμασίας που εκφράζεται με την ποινή».

Η ποινή είναι απαραίτητη για να μπορέσει να υπάρξει κοινωνική συμβίωση. Όσο η ποινή αυτή μένει στον αέρα, τόσο η βία του όχλου θα αυξάνεται.

Πώς να μη συνδέσεις με την ατιμωρησία τα ξεσπάσματα κάθε λογής του κοινού; Παραβιάσεις των διοδίων, των καπνιστικών απαγορεύσεων, χειροδικίες επί δικαίους και αδίκους, διαπομπεύσεις και λοιδορίες πολιτικών. Δεν μπαίνουν προφανώς όλα στο ίδιο τσουβάλι. Οι καταχρηστικές γενικεύσεις ούτε δίκαιες ούτε θεμιτές είναι. Πώς όμως περιμένεις ώριμες συμπεριφορές από συνεχώς προδομένους, ως προς το βασικό αίσθημα της εμπιστοσύνης στους θεσμούς, πολίτες;

Και βέβαια δεν υποθάλεις την αυτοδικία, ούτε είσαι «ένοχος λαϊκισμός», όταν επιχειρείς, όχι να δικαιολογήσεις, αλλά να εξηγήσεις ορισμένα φαινόμενα.

Σε κάθε περίπτωση η οργή (που γεννά τη θλίψη ή και τον θυμό – βλ. τον θλιμμένο θυμό) πολλαπλασιάζεται όταν γύρω μια μαινόμενη κρίση υποχρεώνει ολοένα περισσότερα άτομα να φοβούνται για το πώς θα μπορέσουν να

τα βγάλουν πέρα την επόμενη στιγμή.

Ποτέ άλλοτε δεν υπήρχε τόσο διάσταση ανάμεσα σε αυτό που λέγεται και σε αυτό που γίνεται. Στη διάσταση αυτή εκπνέει και η αξιοπιστία του δημοσίου λόγου. «Οι ένοχοι θα τιμωρηθούν», «το μαχαίρι θα πάει βαθιά στο κόκαλο». Ο πολίτης δεν πείθεται. Πλέον καγχάζει. Νιώθει ότι τον κοροϊδεύουν και διεκδικεί να πάρει πίσω την τραυματισμένη νοημοσύνη του. Μεγάλωσε, ωρίμασε ο πολίτης. Διεκδικεί να μην ανήκει σε μια πρωτόγονη φυλή όπου ο φύλαρχος καταφέρνει να εξαγοράσει την πίστη και την υποτέλειά του με αντάλλαγμα θαυμαστά καθρεφτάκια.

Στον τόπο μας από τα αλλοτινά εγκλήματα τιμής που μέχρι πρότινος αντιμετωπίζονταν με ορισμένα ελαφρυντικά, έχουμε περάσει στα άπια εγκλήματα του σήμερα χωρίς κανένα ελαφρυντικό. Αλλά και δίχως τιμωρία. Το πιο σωστό λοιπόν θα ήταν να μιλάμε για άπια εγκλήματα χωρίς τιμωρία.

Η καρία Φωτεινή Τσαλικόγλου είναι συγγραφέας, καθηγήτρια Ψυχολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.